

Hivern 2013

El dret a decidir com a estratègia de moviment

Ricard Vilaregut

Doctor en Ciència Política per l'IGOP-UAB, i director del Centre Internacional Escarré per les Minories Ètniques i les Nacions (CIEMEN).

Els moviments socials, entesos com actors col·lectius que pretenen intervenir en el debat públic, desenvolupen tot un seguit d'estructures organitzatives, repertoris de mobilització, i especialment, estratègies discursives, per tal de posar *el seu tema* al bell mig de l'agenda política. En el cas català, a partir del debat clàssic en la literatura especialitzada sobre si l'èxit dels moviments -els l'assoleixen- es deu més aviat a factors exògens, és a dir, a partir de les oportunitats que el context ofereix, o si pel contrari, és gràcies a la capacitat del moviment per adaptar-se, reinventar-se i crear o aprofitar aquestes oportunitats[1], l'auge del debat sobre la independència que s'està vivint al nostre país, si bé s'ha produït per una combinació d'ambdues perspectives, en aquest article defensem que la variable més determinant ha estat el moviment.

De fet, partim de la base que el que anomenem com a moviment independentista català, la seva capacitat adaptativa a la conjuntura sociopolítica -desafecció, recentralització, crisi democràtica, econòmica i social, remergència de les nacions en un context global, etc- és la que ha provocat el moment polític actual. En aquests moments d'alta intensitat política podem veure que a través del que ja podem qualificar de cicle de mobilització intensiu que comença el 2006 i no té encara data final, el moviment independentista català ha aconseguit posar el seu tema, el debat sobre la independència, de forma estructural i permanent al si de la societat catalana. I bona part d'aquest èxit es deu gràcies a l'habilitat estratègica de la utilització d'un concepte, el dret a decidir, d'una potencialitat, expansió i impacte a molts nivells que fins i tot ha superat les expectatives del propi moviment[2].

Un moviment independentista català que en una definició de mínims s'ha d'analitzar com un espai que aglutina un conjunt d'organitzacions polítiques i socials, una densa xarxa d'entitats culturals, lúdiques i formatives, uns mitjans de comunicació amb diferents suports, i unes elits disposades a elaborar un relat favorable. I cal afegir-hi, unes determinades formes d'acció col·lectiva, uns determinats marcs interpretatius, uns rituals, símbols, i un pòsit ètnico-històric producte de la matriu cultural des d'on treballa. Un ampli moviment que comparteix una determinada reivindicació -independència política- un mateix àmbit territorial d'articulació -Països Catalans- i una clara orientació social-progressista. I finalment, un moviment mancat d'avantguarda formal que competeix entre les diferents parts que la conformen (socials, polítiques, culturals) pel lideratge estratègic, promovent diferents formes d'organització, articulant-se conjuntament en campanyes *d'agit-prop*. A partir d'aquesta manca d'avantguarda unificada i orgànica del moviment, creiem que producte de la cultura política lliberal i llibertària de la societat catalana, això provoca que la competència entre les parts estableixi dinàmiques de complementarietat però també dinàmiques paralitzants, amb fragmentacions i escissions permanents, però que permet una capacitat d'especialització i innovació del que el dret a decidir n'és producte i conseqüència.

Una part de l'èxit assolit del moviment, doncs, es deu a la difusió i socialització del concepte del dret a decidir, utilitzat estratègicament pel moviment per avançar en l'assoliment de la seva reivindicació principal, la independència. I emfatitzem “utilització estratègica” del concepte, perquè paradoxalment, el dret a decidir no forma part del *master frame* del moviment, clarament hereu dels pressupòsits teòrics vinculats al dret a l'autodeterminació dels pobles.

Una capbussada als orígens concrets de l'aparició concreta del dret a decidir ens dona arguments a aquesta utilització estratègica. El concepte sorgeix en el marc del debat estatutari, en els mesos posteriors a la declaració conjunta del Parlament català -30 de setembre de 2005- i a partir de l'esclatxa d'oportunitat que genera el complicat, per dir-ho generosament, procés d'elaboració i aprovació de l'Estatut vigent, i especialment, de la resposta de l'entorn polític, mediàtic i judicial de l'Estat espanyol en clau recentralitzadora, també dit generosament. En aquest context de defensa d'un text estatutari amenaçat externament però també internament - el PSC, impulsor del text, va anunciar esmenes al seu pas pel Congrés i CiU, al ser partit d'oposició en aquells moments, i degut a la seva trajectòria vinculada a l'encaix amb l'Estat- un seguit d'activistes socials vinculats al moviment independentista s'organitza en una Plataforma anomenada precisament pel Dret a Decidir, el nom del qual s'escull per donar cabuda a sectors-organitzacions i persones- que no tenien la independència ni el dret a l'autodeterminació com a eix principal i que precisament es sentien còmodes amb aquesta denominació. Les entrevistes als militants més actius de la Plataforma pel Dret a Decidir, la qual va organitzar les dues primeres grans manifestacions d'ençà de la transició (gener de 2006 i desembre de 2007) i obtenir un protagonisme prou rellevant fins el moment de la seva escissió (juny 2008), revelaven la poca preocupació envers el que significava conceptualment el dret a decidir: el rellevant era que servia per fer avançar el moviment i la seva reivindicació[3].

Més enllà de les intencions instrumentals del moviment envers el concepte, perquè s'ha donat doncs, aquest èxit del dret a decidir, que recordem ha estat assumit per l'actual Govern de la Generalitat i és pedra angular del procés sobiranista que es viu a Catalunya? La interpretació està raonada a partir de tres arguments:

La consistència del dret a decidir: El dret a decidir situa en un mateix eix la reivindicació nacional i l'estratègia independentista. I la situa en paràmetres d'aprofundiment democràtic, difícilment rebutjable des de posicions ambigües o contràries al moviment. Un centralitat democràtica que ha provocat eixamplar la política d'aliances en el camp sobiranista-catalanista, i oferir l'oportunitat d'ampliar la reivindicació envers altres sectors no proclius al *cleavage*-nacional, o que l'accepten en paral·lel al *cleavage* social. Això explica l'àmplia transversalitat aconseguida en la seva utilització i acceptació, fins i tot més enllà del propi espai independentista/sobiranista.

L'adaptabilitat del dret a decidir. El dret a decidir s'adapta millor a la multiplicitat d'identitats que componen la societat global-local d'avui en dia. L'èmfasi que suposa la reivindicació d'un futur compartit amb tots els residents a Catalunya, més que en la reivindicació del passat (en base a un *iulus sanguinis* propi o en la reivindicació de drets històrics i institucionals heretats), trenca l'adscripció de base ètnic/cultural per situar la reivindicació en una adscripció estrictament vinculada al *Demos* i en clau lliberal. La necessitat, i/o evidència de

fer partícips a la *nova i vella* immigració- que junts constitueixen més de la meitat de la població- en la construcció d'un projecte nacional de futur probablement estigui a la base d'aquesta aposta cívica, d'altra banda ben característica del catalanisme.

L'ambigüitat del dret a decidir. La manera final de fer efectiva aquesta aspiració encara està per concretar: va des de l'anunciada celebració d'un referèndum constituent, fins a la proclamació unilateral d'independència feta pel Parlament, passant per alguna fórmula o procés gradual en el marc de la construcció europea. El dret a decidir, per la seva novetat, incorpora un recorregut conceptual innovador que de fet és una de les claus que n'expliquen l'impacte aconseguït. Ara bé, tampoc concreta, i per tant, és susceptible de ser utilitzat per diferents opcions del catalanisme, especialment el més vinculat a posicions federals i/o autonomistes, que el poden reelaborar o reinterpretar en funció de la pròpia tradició, idiosincràsia o interessos estratègics.

Així doncs, la necessitat d'ampliació dels límits històrics del moviment independentista -envers el catalanisme, que amb aquesta influència s'ha reformulat parcial i conceptualment en sobiranisme- i la possibilitat d'introduir un potent *frame* de radicalitat democràtica que representa el dret a decidir justament en un moment de crisi de la democràcia convencional - especialment a partir de la primera i segona retallada estatutària de Congrés i Tribunal Constitucional respectivament- explica la utilització estratègica i intensiva d'aquest concepte per part del moviment independentista, a partir de les virtuts que el seu desenvolupament teòric i pràctic possibilita. El moviment independentista ha continuat utilitzant altres eines organitzatives -l'Assemblea Nacional catalana n'és la darrera- altres repertoris de mobilització - com les consultes sobiranistes en el bienni 2009/2010- i altres recursos discursius -el greuge fiscal, que connecta amb la crisi econòmica-, eines totes elles que igual que, el dret a decidir, serveixen per avançar. Però segurament haurà estat la introducció i socialització del dret a decidir l'eina estratègica que millor li haurà servit als seus objectius.

[1] Les claus principals d'aquest debat es poden trobar a: MaC ADAM, TARROW, S. i TILLY, CH. (2001): Dynamics of contention politics. Cambridge University press. Edició en castellà (2005) amb el nom de Dinàmica de la contienda política. Editorial Hacer, Barcelona

[2] Apunt conceptual: Per bé que faig referència a l'independentisme, aquest no es pot deslligar dels conceptes sobiranisme i catalanisme. En aquest sentit, entenc que el catalanisme té a veure amb un atribut relacionat amb la personalitat pròpia de Catalunya sense qüestionar necessàriament la seva pertinença a l'Estat espanyol. El sobiranisme se centra en la reivindicació d'un *demos* propi que reivindica la possibilitat de decidir el seu encaix jurídic i l'independentisme, sense deixar de defensar l'existència d'un *demos* propi, aposta clarament per la reivindicació clara i diàfana de la independència política. Tots tres conceptes i espais mantenen unes fronteres poroses i fins i tot difuses, influenciant-les i retroalimentant-se mútuament.

[3] Les entrevistes estan recollides a VILAREGUT, R. (2011): Memòria i emergència en l'independentisme català. El cas de la Plataforma pel Dret de Decidir. Tesi doctoral (sense publicar). UAB

